

Nr 2.

Av herr **Bergvall m. fl.**, *angående kontroll av den offentliga parti-propagandan inför val och folkomröstningar.*

Frågan om partiernas ekonomiska förhållanden behandlades av 1945 års riksdag. De stora svårigheter att genom lagstiftning uppnå en acceptabel normering, vilka den gången enhälligt utvecklades av sammansatt konstitutions- och lagutskott, ha blivit ytterligare belysta genom färskas erfarenheter från utlandet, främst U. S. A. De mana utan tvivel till en viss skepsis. Likväl är det enligt vår mening anledning att frågan ägnas en ytterligare utredning rörande möjligheterna att förebygga missbruk och misstänkliggöranden. Visserligen ha de demokratiska partierna i Sverige såvitt känt är ej sedan 1945 förändrat sin inställning till verksamhetens finansiering. Ej heller kan det med fog påstås, att nuvarande praxis ger anledning till betänkligheter ur demokratiens synvinkel. Men man har bland politiskt aktiva medborgare kunnat iakttaga en viss oro för den framtida utvecklingen. Den ej sällan osakliga propaganda, som sysslar med andra partiers ekonomi, har antagit former, vilka varit ägnade att i vida kretsar nedsätta demokratiens anseende. Om en lagstiftning, utan att träda sakligt väsentliga anspråk för när, kunde minska riskerna för dylik propaganda, vore detta ur demokratisk synpunkt ett ej ringa framsteg.

Utsikterna härtill te sig, såvitt vi för närvarande kunna bedöma, åtminstone på ett avsnitt så pass gynnsamma att en närmare prövning torde vara väl befogad. Det gäller ett för allmänna opinionen så aktuellt och i realiteten så betydelsefullt fält som de egentliga valutgifterna. Det förefaller ej uteslutet, att hållbara normer skulle kunna läggas till grund för en lagstiftning om offentlig redovisning av valpropagandans omfattning. Häri skulle sannolikt ligga ett visst skydd mot en orimlig ansvällning av propagandaansträngningarna liksom mot vilseledande beskyllningar partierna emellan. Därest den av riksdagen begärda utredningen om effektiviserat folkomröstningsinstitut leder till resultat, ökas behovet av dylikt skydd. Det bör anmärkas att de svenska partierna frivilligt enats om att avstå från vissa former av valpropaganda och att inskränka bruket av andra. Några väsentliga resultat ha dock ej därigenom uppnåtts. Skäl finns alltså för ett försök att stadga ett redovisningstvång i fråga om omfattningen av propagandan just för val och folkomröstningar. En sådan reglering bör inte inkräkta på det anonymitetsskydd i fråga om bidrag till partierna vars principiella vikt 1945 års sammansatta utskott med all rätt betonade. Inte

heller skulle man behöva befara sådana komplicerade och för oss främmande bestämmelser som utmärka den amerikanska lagstiftningen eller tvingas till ett sådant omfattande arbete av ren kontrollkaraktär, för vilket tidigare med rätta varnats. Det måste nämligen ligga i partiernas eget intresse att skaffa sig en så god central kännedom om valarbetet i hela landet, att sammanställningar från partikanslierna kunna användas som underlag för offentlig redovisning och kontroll.

Detta sista gäller naturligtvis endast under förutsättning att begreppet valpropaganda definieras på ändamålsenligt sätt. Närmast till hands ligger att begränsa uppmärksamheten till den propagandaverksamhet som sker publikt. En sådan begränsning motiveras icke blott av förenklingen och den möjlighet till viss kontroll direkt från varje intresserad som följer med offentligheten hos det som skall redovisas, utan också av valpropagandans faktiska organisation i vårt land. Den personliga, icke-offentliga valpropagandan drivs i ett otal former och väsentligen med frivilliga krafter. Skulle emellertid i framtiden praxis därvidlag ändras och av partierna eller av andra avlönade krafter på arbetstid bedrivs personlig propaganda i större omfattning, kommer spørsmålet om den icke-publika propagandan i ett nytt läge.

En stor svårighet för kontroll av den offentliga propagandans omfattning uppkommer emellertid därigenom att sådan propaganda som normalt utföres mot ersättning i växlande utsträckning betalas av partiorganisationerna själva, resp. av andra sammanslutningar eller enskilda personer. Det förekommer också att propagandamaterial (särskilt annonser och broschyrer) helt eller delvis skänks in natura av producenter och distributörer. En redovisning för valpropagandan som knötes enbart till av de egentliga partiorganisationerna själva betalda utgifter skulle således ge grovt ojämförliga siffror och därför verka mer vilseledande än upplysande. Däremot synes det, om man klart inriktar sig på de publika valarrangemangen, icke vara omöjligt att i en lagstiftning uppräknade de viktigaste slagen av sådana arrangemang samt från varje parti kräva en riksöversikt som visar dels antalet sådana arrangemang för partiets räkning (alltså oberoende av vem som formellt stått för anordningar eller beställning), dels de viktigaste reella kostnaderna för dessa arrangemang (alltså oberoende av ur vilken kassa de bestritts).

Som exempel på arrangemang vilka torde kunna bli föremål för en rättvisande och kontrollerbar redovisning på detta sätt må nämnas: valsedlar, flygblad och broschyrer (kostnaden för tryck och distribution), affischer (kostnaden för layout, tryck och distribution), film (produktion och kopior), möten (annonsering, lokalhyra, artistuppträdanden) samt propagandaannonser i tidningar och tidskrifter. Listan kan utökas med diverse tekniska attraktioner i den mån så bedöms erforderligt med hänsyn till deras

betydelse för de sammanlagda kostnaderna. Slutligen bör samhörigheten mellan ett arrangemang av uppräknat slag och ett visst val eller en viss folkomröstning kunna presumeras på grundval av en enkel tidsbestämning.

Vi äro väl medvetna om de besvärligheter som skulle vara förenade även med en sådan schabloniserad redovisning som vi här skisserat och om de sakliga brister, som skulle vidlåda översikterna även om besvärligheterna kunde lyckligt övervinnas. Samtidigt synes det oss emellertid att såväl allmänheten som partiorganisationerna skulle ha betydande intresse av att valpropagandan redovisades enligt realistiska normer under offentlig kontroll. Vi få därför hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla
dels om en ingående utredning av möjligheterna att åstadkomma en rättvisande, realistisk och kontrollerbar redovisning av omfattningen och kostnaderna för publik parti-propaganda inför val och folkomröstningar,
dels om de förslag till lagstiftning rörande sådan redovisning, vartill utredningen kan giva grund.

Stockholm den 12 januari 1949.

John Bergvall.

Å. Holmbäck.

Elon Andersson.

E. A. Lindblom.
